

kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI

Fond za humanitarno pravo

Teme biltena **kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI** odnose se na prepreke i rešenja za uspostavljanje vladavine prava i odgovornosti u vezi sa zločinima počinjenim u nedavnoj prošlosti i težeće afirmisaniju potreba pojedinaca i društva koje proističu iz tog iskustva, a u okviru pregovora o članstvu Srbije u EU.

Broj 16
jul 2017.

11. jula 2017. godine u Memorijalnom centru Potočari ukopani su posmrtni ostaci Ševketa Hasanovića, Fadila Čerimovića, Rešida Hasanovića, Bećira Husejinovića, Abdulaha Osmanovića, Rasima Šabanovića, Sabahudina Beganovića, Đemila Mahmutovića, Muniba Salkića, Bajre Harbaša, Adema Harbaša, Mirzeta Salihovića, Alije Salihovića, Sinana Mehmedovića, Šemse Osmanovića, Damira Suljića, Kadrije Kadrića, Sejfe Rizvanovića, Hajrudina Mujića, Fikreta Jašarevića, Amira Gabeljića, Selima Mehmedovića, Sinana Osmanovića, Kemala Salihovića, Ibre Huremovića, Ibrahima Malića, Rajifa Riđića, Đemala Nukića, Sulejmana Mehmedovića, Neđiba Memića, Behajije Cvrka, Hameda Hodžića, Hidajeta Muhića, Sadika Agića, Muhameda Husića, Ramiza Suljića, Senajida Efendića, Vahida Mustafića, Jakuba Mandžića, Zuleta Fejzića, Aziza Sulejmanovića, Omera Smailovića, Seada Alića, Smaila Alića, Sehida Jusića, Bege Mujića, Envera Jahića, Mesuda Selimovića, Zaima Imamovića, Zejada Imamovića, Ejuba Krdžića, Šefika Ademovića, Hazima Mehmedovića, Hasana Mehmedovića, Džemaila Gabeljića, Huseina Hafizovića, Hakije Bećića, Senahida Čerimovića, Ramiza Muminovića, Ede Skeledžića, Bajre Jusića, Osmana Omerovića, Sakiba Mustafića, Šabana Malagića, Nedžiba Turkovića, Abdulaha Hasanovića, Junuza Krdžića, Fehima Suljića, Omera Junuzovića i Đemala Ferhatovića. Najmlađa žrtva je u vreme ubistva imala 15 godina, a najstarija 72 godine.

Fond za humanitarno pravo

Dva teksta objavljena u ovom broju biltena kroz *PRISTUPANJE* ka *PRAVDI* pisali su polaznici osme po redu Škole tranzicione pravde Fonda za humanitarno pravo, u znak sećanja na ovu 71 žrtvu, na 6504 do sada ukopanih žrtava, na one žrtve za kojima još uvek tragamo, kao i na istrajnost njihovih porodica koje protekle 22 godine provode u tugi i beznađu. Bilten daje i pregled sudskih procesa pred sudovima u Srbiji za zločine koji su počinjeni nad Bošnjačkim civilima tokom jula 1995. godine, u i oko Srebrenice. Do danas su vođena svega tri postupka, od kojih je jedan sporazum o priznanju krivice, u drugom je optužnica nedavno ukinuta, a u trećem predmetu sudsko veće je uprkos dokazima koji su navodili na suprotno, izbegli da zločin koji je bio predmet optužnice dovedu u vezu sa događajima u Srebrenici. Rubrika Aktuelno prikazuje kako se Srbija ove godine sećala žrtava srebreničkog genocida.

Foto: Konstantin Novaković

[aktuelno]

Srbija o Srebrenici

Nijedan predstavnik države Srbije nije prisustvovao komemoraciji povodom 22 godine od genocida u Srebrenici, koja je održana 11. jula 2017. godine u Memorijalnom centru u Potočarima.

Još krajem juna, mandatarka za sastav nove Vlade Republike Srbije Ana Brnabić [izjavila](#) je da Vlada tek treba da odluči ko će ići, ali se posle toga nikо od predstavnika Vlade više nije izjašnjavao o tome. Vlada Republike Srbije nije ni na koji drugi način obeležila godišnjicu genocida u Srebrenici.

Predsednik Republike Srbije Aleksandar Vučić je početkom jula [izjavio](#) da „još ne zna hoće li ići na komemoraciju žrtvama”, ali da će tog dana žrtvama svakako „iskazati svoj prijest”. Ipak, već tada je bilo jasno da će ove godine izostati sa komemoracije, navodeći da organizatori „imaju neke svoje uslove i zahteve”. Ovi „uslovi i zahtevi” odnose se na odluku organizacionog odbora da je na komemoraciji srebreničkog genocida nepoželjan onaj koji poriče da je u Srebrenici tokom jula 1995. godine počinjen genocid. Međutim, izostao je i prijest, a predsednik

Srbije je na dan obeležavanja genocida bio u službenoj poseti Turskoj.

Žrtve genocida u Srebrenici nisu bile tema ni poslaničkih rasprava u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Komemoraciju u Srebrenici prisustvovali su samo predstavnici opozicionih stranaka, i to lider Liberalno demokratske partije [Čedomir Jovanović](#) i lider Lige socijaldemokrata Vojvodine [Nenad Čanak](#). Dva dana pre komemoracije, Memorijalni centar u Potočarima posetio je i lider Pokreta slobodnih građana

Saša Janković. Odmah nakon odavanja počasti žrtvama genocida u Srebrenici, Janković je posetio Spomen obilježje poginulim borcima i civilnim žrtvama odbrambeno-otadžbinskog rata i srpskim žrtvama Drugog svjetskog rata, u mestu Kravice.

Javne događaje kojima pozivaju građane na sećanje i poštovanje žrtava genocida u Srebrenici u Srbiji su organizovale samo nevladine organizacije, među kojima i Žene u crnom, Fond za humanitarno pravo, i

Inicijativa mladih za ljudska prava

Republika Srbija do danas nije usvojila preporuku Evropskog parlamenta iz 2009. godine da svakog 11. jula obeležava Dan sećanja na genocid u Srebrenici.

EU o Srebrenici

U zajedničkom saopštenju za javnost, visoka predstavnica Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost Federika Mogherini i komesar Evropske komisije za

proširenje Johanes Han, poručili su žrtvama i porodicama žrtava genocida u Srebrenici da su njihova srca i misli uz njih.

Takođe su podsetili i da su vrednosti koje su tog jula 1995. godine bile narušene – poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije i jednakosti – danas u srži evrointegracionih procesa kako BiH tako i svih država u regionu, te da je ovaj proces upravo usmeren na pomoć regionu u njegovom putu ka pomirenju, pravdi i saradnji.

Kažnjavanje odgovornih za genocid u Srebrenici pred sudovima u Srbiji

Kada je reč o procesuiranju zločina u Srebrenici pred domaćim pravosuđem, formalno je vođen i pravosnažno okončan samo jedan postupak (predmet *Srebrenica–Branjevo*). Do nedavno u toku je bio još jedan postupak, u predmetu *Srebrenica–Kravice*. Osim ova dva predmeta, pred sudovima u Srbiji je vođen i pravosnažno okončan još jedan predmet, poznat pod nazivom *Škorpioni*, ali ga domaće pravosuđe iz političkih razloga ne dovodi u vezu sa Srebrenicom.

Predmet Srebrenica–Branjevo

U ovom predmetu okrivljeni Brano Gojković je zaključio sa Tužilaštvo za ratne zločine (TRZ) sporazum o priznanju krivice. Gojković je priznao da je kao pripadnik [10. diverzantskog odreda Vojske Republike Srpske](#), zajedno sa drugim pripadnicima odreda, izvršio ubistvo više stotina zarobljenih civila muslimanske nacionalnosti, koji su zarobljeni nakon zauzimanja Srebrenice. Zarobljeni civili su 16. jula 1995. godine autobusima dovoženi iz Doma kulture u Pilici (opština Zvornik, BiH) na ekonomiju Branjevo, gde

ih je optuženi, zajedno sa drugim pripadnicima odreda, sprovodio u grupama od po 10 do livade pored hangara gde su ih postrojavali i zatim ih ubijali, pucajući u njih iz automatskih pušaka. Prema sporazumu o priznanju krivice, Gojković je za ovo delo osuđen na 10 godina zatvora. Viši sud u Beogradu je 26. januara 2016. godine doneo [presudu](#) kojom je prihvatio sporazum o priznanju krivice.

Ovaj predmet je karakterističan zbog toga što je Tužilaštvo BiH još 2010. godine za Gojkovićem raspisalo međunarodnu poternicu i od Srbije zatražilo njegovo izručenje, budući da je državljanin BiH. Srbija se, međutim, oglušila o taj zahtev, a TRZ je sa Gojkovićem sklopio sporazum o priznanju krivice. Iako je Srbija imala pravni osnov za vođenje ovog postupka, ustupanje ovog postupka Tužilaštvu BiH imalo bi pozitivan uticaj na jačanje [regionalne saradnje](#) i pomoglo zadobijanju poverenja žrtava. Takođe, sporazum o priznanju krivice predviđao je za okrivljenog znatno blažu kaznu od onih koje su dobili ostali saizvršioci koji su pravosnažno osuđeni pred Sudom BiH.

Predmet Srebrenica-Kravice

Nedeljko Milidragović i još sedmorica optuženih teretili su se da su, kao pripadnici Centra za obuku „Jahorina“ Specijalne brigade policije

Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, 14. jula 1995. godine, unutar, ispred i u neposrednoj okolini hangara zemljoradničke zadruge u selu Kravice (Bratunac, BiH) izvršili ubistvo najmanje 1.313 bošnjačkih civila iz Srebrenice.

Nedeljko Milidragović je u ranim jutarnjim časovima 14. jula 1995. godine, izdao naređenje Golijaninu, Batinici, Dečeviću, Miletiću, Paroviću i Vasiću kao i drugim pripadnicima svoje čete, da ubiju oko stotinu civila koji su bili zatočeni u hangaru u Kravici. U skladu sa naređenjem, oni su formirali streljački vod, izvodili civile iz hangara, primoravali ih da pevaju četničke pesme, a zatim ih zajedno sa Milidragovićem ubili pucajući u njih iz automatskog oružja. Potom su Milidragović, Batinica, Petrović i Golijanin, pojedinačnim pucnjima ubijali civile koji su davali znake života. Istog dana, kada su civili dovoženi autobusima i kamionima do hangara u Kravici, Milidragović je u više navrata naredio da Golijaninu, Batinici, Dačeviću, Miletiću, Petroviću i Paroviću da ih ubijaju. Zajedno sa Milidragovićem, optuženi su ispred i oko hangara ubili više stotina civila.

Na ovaj način lišeno je života najmanje 1313 civila čiji je identitet do sada utvrđen, a njihovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnim grobnicama na više lokaliteta u BiH: Glogova, Ravnice, Hangar Kravica, Blječeva, Zeleni Jadar, Zalazje i Pusmulići.

TRZ je optužnicu u ovom predmetu podiglo u septembru 2015. godine, ali ju je Viši sud dva puta vraćao TRZ-u na doradu, te je ona potvrđena tek 21. januara 2016. godine. Optužnica ne kvalificuje krivično delo kao genocid, već kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

Suđenje u ovom predmetu je od samog početka nailazilo na brojne probleme. Naime, sve do početka glavnog pretresa sud nije optuženima i njihovim braniocima otkrio identitet zaštićenih svedoka, što je shodno odredbama Zakona o krivičnom postupku bio dužan da

učini najkasnije 15 dana pre početka glavnog pretresa. Time je optuženima bilo povređeno pravo na odbranu. Zbog tog propusta suda, zakazani glavni pretres je bio odložen za skoro dva meseca, te je suđenje počelo tek u februaru 2017. godine. Međutim, dva naredna suđenja nisu održana zbog toga što je okrivljeni Dragomir Parović otkazao punomoćje svom braniocu i jer je novi branilac zatražio primeren rok za spremanje odbrane. Održana su još samo dva glavna pretresa, u aprilu i maju 2017. godine, dok oni zakazani za jun nisu jer su zbog bolesti nije pristupio jedan od okrivljenih.

*Hangar u Kravici
Izvor: Al Jazeera Balkans*

Predmet Škorpioni

Slobodan Medić i još trojica optuženih pravosnažno su tokom 2008. i 2009. godine osuđeni zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva jer su tokom jula 1995. godine, zajedno sa više NN pripadnika paravojne formacije „Škorpioni”, na mestu zvanom Godinjske bare, u blizini Trnova (BiH) streljali 6 bošnjačkih civila. Osuđeni su na kazne zatvora u rasponu od 5 do 20 godina.

Međutim, Sud je iz presude izostavio navode da su ubijeni civili dovezeni na lokaciju pogubljenja iz Srebrenice, navodeći da tokom suđenja nije bilo izvedeno dovoljno dokaza koji bi ukazivali na to. Na ovo je u žalbi na presudu ukazao i tužilac, navodeći da je sud „pogrešno utvrdio činjenično stanje jer se iz iskaza svih oštećenih (najблиžih članova porodica oštećenih žrtava) utvrđuje da su oštećeni Fejzić Safet, Alispahić Azmir, Salkić Sidik, Ibrahimović Smail, Salihović Dino i Delić Jusa pre napada na Srebrenicu boravili u tom gradu, da su zbog tog napada pokušali da napuste taj grad i da su zarobljeni u okolini Srebrenice, a što proizilazi i iz iskaza svedoka Amora Mašovića koji govori o tome da su prikupljeni podaci ukazivali da su oštećeni nestali u blizini Kravice, što s obzirom na udaljenost Kravice od Srebrenice – oko 20 km, znači da su i prema tom iskazu ova lica zarobljena u okolini Srebrenice“.

TRZ do danas nije podiglo optužnicu protiv više visokorangiranih pripadnika nekadašnje Vojske Republike Srpske protiv kojih je Fond za humanitarno pravo još u avgustu 2010. godine podneo [kričnu prijavu](#) zbog krivičnog dela genocida nad preko 1800 bosanskih Muslimana iz Srebrenice, u julu 1995. godine. Prijavom su, pored ostalih, obuhvaćeni Petar Salapura,

ondašnji pukovnik Vojske Republike Srpske (VRS) i načelnik Uprave za obaveštajne poslove Glavnog štaba, Milorad Pelemiš, komandant 10. diverzantskog odreda Glavnog štaba VRS, Dragomir Pećanac, major VRS i zamenik komandira Vojne policije Bratunačke lake brigade iz sastava Drinskog korpusa VRS. Svi žive u Srbiji i dostupni su nadležnim organima.

Gde je Srebrenica u programu novog Tužioca za ratne zločine?¹

Bojan Petković, student doktorskih studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i polaznik Škole tranzicione pravde Fonda za humanitarno pravo

Program organizacije i unapređenja rada Tužilaštva za ratne zločine (Program) Snežane Stanojković od 9. juna 2016. godine², izabrane 15. maja 2017. godine za Tužioca za ratne zločine Srbije, kritikovan je u stručnoj javnosti pre svega zbog toga što u fokus stavlja srpske žrtve, a ostale ni ne spominje. Dajući viđenje regionalne institucionalne saradnje, tužiteljka dve stranice Programa posvećuje saradnji sa hrvatskim tužilaštvom, jednu stranicu saradnji sa EULEX-om, a samo jedan pasus od sedam redova saradnji sa Tužilaštvom BiH, u kojem pominje jedino zločine nad srpskim civilima.

Ipak, treba iz Programa pokušati iščitati neizrečen odnos nove tužiteljke prema nesrpskim žrtvama, pre svega onima iz Srebrenice iz jula 1995, te njeno shvatanje svrhe suđenja za ratne zločine. Tu

Bojan Petković

nam je od pomoći i njen prethodni Program³, predstavljen u neuspešnoj proceduri koja se okončala 21. decembra 2015. godine, kada nijedan kandidat za Tužioca za ratne zločine nije dobio većinu glasova u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Programi su prilično slični, a razlike verovatno otkrivaju više od onog što je tužiteljka želela da kaže.

Program iz 2016. je bar po svom tonu manje „patriotski“ od onog prethodnog. Tako je nedovoljno primećeno da jedino imenovano mesto zločina na prostorima

- 1 Tekst je napisan u okviru Škole tranzicione pravde Fonda za humanitarno pravo, koja je održana u Beogradu od 5. juna do 11. jula 2017. godine u saradnji sa predstavništvom Fondacije Hajnrih Bel u Beogradu. Stavovi izneti u tekstu pripadaju isključivo autoru.
- 2 „Program organizacije i unapređenja rada Tužilaštva za ratne zločine za period od 2016. do 2022. godine“, Snežana Stanojković, 9. jun 2016. godine, str. 179-193, dostupan [ovde](#), pristupljeno 9. jula 2017. godine.

3 „Program organizacije i unapređenja rada Tužilaštva za ratne zločine za period od 2016. do 2022. godine“, Snežana Stanojković, decembar 2015. godine, dostupan [ovde](#), pristupljeno 9. jula 2017. godine.

bivše Jugoslavije koje se može naći u Programu jeste upravo ona „zabranjena reč” – Srebrenica (str. 7 Programa), koje nije bilo u prethodnom Programu. Problem je pak u tome što Stanojković Srebrenicu spominje isključivo kao jedan primer primene sporazuma o priznanju krivičnog dela, a ne kao najveći masakr na tlu Evrope od Drugog svetskog rata, kao sudski utvrđen genocid, kojem treba posvetiti dužnu pažnju. Sporazumima o priznanju ona je inače sklona, hvaleći se da je ona zamenik Tužioca za ratne zločine koji je zaključio najveći broj sporazuma (str. 7), kao što je sklona i samohvali, tvrdeći još da je od 36 optužnica TRZ-a od 2011. do maja 2016. njenih 16 (str. 14). To da je statistika rastegljiva, jasno je iz toga što ju je Parlament izabrao (i) zbog tih sporazuma na koje ukazuje Programom, dok je njen nekadašnji šef Vladimir Vukčević, prethodni Tužilac za ratne zločine, ocenio njen rad ocenom tri, jer „nema nijedan jedini predmet sem sporazuma o priznanju krivice” vezan za jatake Ratka Mladića⁴.

U zaključnim razmatranjima dva programa vidimo razliku u prioritetima i shvatanjima nove tužiteljke, koje je možda nevoljno ili nespretno izrazila. U Programu iz 2015. stoji da će se u svom mandatnom periodu 2016-2022. zalagati „pre svega na pronalaženju svakog nestalog lica sa područja

bivše SFRJ”. Neshvatljivo je da ovakav humani, ali po svojoj suštini forenzičko-kriminalistički cilj bude glavni cilj Tužioca za ratne zločine, prepostavljen svakom drugom cilju posleratnog krivičnog pravosuđa, čak i – kako Stanojković visokoparno kaže na manje važnom mestu novog Programa – „pravdi za žrtve” i borbi protiv „politike nekažnjivosti” (str. 11).

Šta je za novog Tužioca za ratne zločine svrha suđenja za ratne zločine? Poslednja rečenica Programa iz 2015. verovatno otkriva suštinu, koja se nije mogla promeniti za 8 meseci, koliko je proteklo do novog Programa: suđenje za ratne zločine jedan je od važnih zadataka svih nas, „a u cilju napretka i pristupanja Evropskoj uniji”. Dakle, razlog je EU, ne unutrašnja potreba srpskog društva. Nasuprot tome, novi Program zaključuje se rečima da je procesuiranje za ratne zločine važno za napredak u pregovorima sa EU i „važno za Srbiju”. A kako je to važno? „Najveća odgovornost TRZ”, kaže Stanojković na samom kraju, odnosi se na individualizaciju odgovornosti i krivični progon onih koji su počinili ratne zločine „u ime ovog naroda” (str. 15).

Odavde bi sledilo da su kao prioritet novog Tužioca za ratne zločine označeni zločini pripadnika srpskih snaga. Da li time Stanojković želi da zaštiti srpski narod od kolektivne stigme ili srpsku državu od daljih pravnih ili političkih posledica, za slučaj da je umešana u prekodrinske zločine, ili je u pitanju redakcijska neopreznost, može samo da se

4 „Vukčević: U Srebrenici je bio genocid i tačka”, Danas, 25. april 2017. godine, dostupno [ovde](#), pristupljeno 9. jula 2017. godine.

nasluti. Teško je reći da li se ovim nova tužiteljka psihološki ili moralno samoobavezala da u budućoj Tužilačkoj strategiji za istragu i gonjenje ratnih zločina prioritizuje gonjenje za zločine nad nesrbima, sledeći okvirne kriterijume za to iz Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina⁵. Ako se predomisli, Stanojković se uvek može izgovarati tradicionalnim evropskim načelom zakonitosti krivičnog gonjenja, po kome je javni tužilac dužan da goni čim postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo, što bi značilo da srpski tužilac, za razliku od npr. američkog koji ima nesputanu diskreciju, ne sme određivati prioritete u gonjenju, jer su i pojedinačni i masovni ratni zločin procesno isti.

Treba primetiti da prioritizacija istraga tužiteljke Stanojković koja će doneti Tužilačku strategiju ne može značiti mnogo ako Republički javni tužilac (RJT) ne bude imao istu politiku gonjenja, budući da RJT na gonjenje TRZ utiče odlučujući po prigovorima oštećenih na rešenja TRZ o odbacivanju krivične prijave, te izdajući hijerarhijska uputstva TRZ-u, kao nižem organu, o postupanju u konkretnom predmetu.

No, kako je Program upadljivo suzdržan u izričitom pominjanju nesrpskih žrtava, tek će se iz tužiteljkog stvarnog postupanja videti kakvu agendu sledi. Za sada nema razloga za optimizam. Prve

korake na funkciji Stanojković je napravila odbijajući da razgovara sa novinarima o tome kakva će biti Tužilačka strategija, a služba za odnose sa medijima u Tužilaštvu više ne postoji.⁶ Potom se desilo to da je Apelacioni sud u Beogradu 5.7.2017. odbacio optužnicu protiv osmorice pripadnika Specijalne brigade MUP-a Republike Srpske za ubistvo 1313 bošnjačkih civila u predmetu *Srebrenica-Kravica*, zato što ju je podneo neovlašćeni tužilac, budući da 21.1.2016, kada je podneta, nije postojao Tužilac za ratne zločine (V. Vukčević je otišao u penziju), a RJT nije bila postavila vršioca funkcije Tužioca za ratne zločine⁷. Kakvu je ulogu Stanojković imala u ovome? Iako su branioci okrivljenih u prethodnom periodu u medijima ukazivali na tu nezakonitost, nova tužiteljka od 31.5.2017, kada je stupila na funkciju, nije pokušala da optužnicu, kao i radnje zamenika Tužioca u ostalim predmetima, „konvalidira“ svojom „odlukom“, kako tužiteljku, umirujući javnost, ministarka pravde *post festum* javno podučava⁸. To bi se eventualno moglo učiniti izjavom Tužioca za ratne zločine sudu da prihvata sve preduzete procesne radnje svojih zamenika. Na ovakvo tužiteljkino nečinjenje nadovezuje se i njeno

5 Videti: „Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina za period 2016-2020. godine”, str. 17, dostupno [ovde](#), pristupljeno 3. jula 2017. godine.

6 „Skat preneo Stanojković zabrinutost SAD zbog slučaja ubijene braće Bitići”, *Danas*, 11. jul 2017. godine, dostupno [ovde](#), pristupljeno 17. jula 2017. godine.

7 „Odbačena optužnica za zločin u Srebrenici”, *Danas*, 13. jul 2017. godine, dostupno [ovde](#), pristupljeno 15. jula 2017. godine.

8 „Kuburović: Samo formalni nedostatak”, *Danas*, 14. jul 2017. godine, dostupno [ovde](#), pristupljeno 15. jula 2017. godine.

„gromoglasno čutanje”, jer ni ona ni RJT povodom odluke Apelacionog suda nisu izdali nikakvo saopštenje. Oglasila se samo ministarka pravde, što je po sebi znakovito za odnose u pravosuđu i za zaključak o tome da li TRZ samostalno postavlja agendu procesuiranja ratnih zločina.

Za izričitiji i konkretniji Program, bar što se tiče nesrpskih žrtava, nije bilo ideje, hrabrosti ili se nije htela iritirati skupštinska većina. To je na staroj liniji tretiranja domaćih suđenja za ratne zločine kao nužne neprijatnosti. Program je, po svemu sudeći, poslužio kao izborna formalnost. Što se tiče svog dosadašnjeg odnosa prema srebreničkim žrtvama, Stanojković se javno legitimisala Programom bez

sadržine i tužilačkom pasivnošću, sa izgledom da se ova nastavi. Na kraju ostaje pitanje kako je moguće da jedan nevizacionarski, gotovo birokratski Program, sa nejasnim vrednosnim shvatanjima, omogući bilo kome tužilačku funkciju republičkog ranga. Nevladin sektor, koji je s pravom kritikovao proces izbora novog Tužioca za ratne zločine, kasno se uključio: izbor sudija i tužilaca decenijama se u Srbiji odvija po nekontrolisanoj diskreciji, tako da odgovarajući pravilnik Državnog veća tužilaca, koji ne daje kriterijume o tome kada program budućeg tužioca treba bodovati sa 1, a kada sa 20, jeste očekivan doprinos pravnoj (ne)kulturi proizvoljnosti.

[★] Anonimizacija stradanja žrtava⁹

Andreja Bošković, advokatska pripravnica i polaznica Škole tranzicione pravde Fonda za humanitarno pravo

Krivična presuda

U krivičnom postupku, presuda predstavlja najvažniju sudsku odluku. Presudom se po pravilu odlučuje o glavnoj krivičnoj stvari, tj. o kaznenopravnom zahtevu ovlašćenog tužioca, posle ispitivanja njegove osnovanosti. Nakon izricanja presude, sledi njen saopštavanje. Saopštavanje je stavljanje na znanje sadržine odluke licima koja imaju interes da je saznaju. Saopštavanjem presude ona prestaje da bude interna stvar suda i postaje činjenica pravnog poretka, sa svim svojim pravnim dejstvima i pravnim posledicama. Presuda se saopštava objavljinjem i dostavljanjem. Objavljanje je javno, ne samo za stranke već uopšte, za samu javnost. Posle objavljinjanja, a pre dostavljanja, presuda mora biti pismeno izrađena. Pismeno izrađena presuda pruža svedočanstvo o svom postojanju i svojoj sadržini i omogućuje kontrolu njene zakonitosti i pravilnosti, jer dobija oblik službenog akta i snagu javne isprave.¹⁰ Odmah

Andreja Bošković

po izlasku iz suda krivična presuda „ide u ruke“ čitalaca.¹¹ Čitalac se tada upoznaje sa presudom. Kako čitalac može razumeti krivičnu presudu koja je prekomerno anonimizovana?

Anonimizacija/pseudonimizacija

Anonimizacija presude predstavlja potpuno uklanjanje svih ličnih podataka o osobama koje se u njoj spominju: o počiniocima, svedocima i žrtvama. Pored Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, anonimizacija se zasniva i na Uredbi EU 2016/679 Evropskog parlamenta i Saveta od 27.04.2016. godine o zaštiti fizičkih lica u odnosu na obradu podataka o ličnosti

9 Tekst je napisan u okviru Škole tranzicione pravde Fonda za humanitarno pravo, koja je održana u Beogradu od 5. juna do 11. jula 2017. godine, u saradnji sa predstavništvom Fondacije Hajnrih Bel u Beogradu. Stavovi izneti u tekstu pripadaju isključivo autorki.

10 Momčilo Grubač, „Krivično procesno pravo“, Projuris, Beograd, 2016, str. 135-136.

11 Miodrag Majić, „Veštine pisanja prvostepene krivične presude“, Službeni glasnik, Beograd, 2016, str.15.

i o slobodnom kretanju takvih podataka (Opšta uredba o zaštiti podataka).¹²

Članom 4 st. 1 tačkom 5 Uredbe EU 2016/679, definisana je „pseudonimizacija“ kao obrada podataka o ličnosti na takav način da se podaci o ličnosti više ne mogu povezati s konkretnim licem na koje se podaci odnose bez korišćenja dodatnih informacija, pod uslovom da se takve dodatne informacije čuvaju odvojeno i da se na njih primenjuju tehničke i organizacione mere kako bi se obezbedilo da podaci o ličnosti ne mogu da se povežu s fizičkim licem čiji je identitet određen ili se može odrediti.

Informisanje javnosti o ratnim zločinima

Pravo javnosti da zna o suđenjima za ratne zločine obuhvata pravo na pristup suđenjima i dokumentaciji iz predmeta (optužnice, presude, transkripti i audio/video zapisi glavnih pretresa), pravo na snimanje suđenja i pravo na čuvanje sudskih spisa. Kako javnost može da se informiše o sudskim postupcima za ratne zločine i njihovim utvrđenim činjenicama, ako se dokumentacija iz predmeta anonimizuje do mere nečitljivosti? U situaciji u kojoj se „sa sudskim postupcima odugovlači“¹³, pravovremeno i potpuno informisanje o postupku i žrtvama postaje još važnije. Umesto toga, posle nekoliko

godina suđenja objavi se presuda koja je anonimizovana na način da postaje nečitljiva i neupotrebljiva za pravnu analizu. Jedna od posledica ovakve prekomerno anonimizacije jeste nevidljivost žrtava, jer „upoznavanje javnosti sa žrtvom i javno pominjanje njenog imena i prezimena predstavlja vid satisfakcije za žrtvu i preduslov za priznanje patnji koje je pretrpela na osnovu svog ličnog svojstva“.¹⁴

Rad nadležnih sudova

Sudovi se pozivaju na Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, koji propisuje uslove, načine i ograničenja u prikupljanju i obradi podataka o ličnosti. Zaštita podataka o ličnosti vrši se anonimizacijom, ali pošto Republika Srbija nema zakonsku regulativu o anonimizaciji sudskih i tužilačkih odluka, ova oblast je delimično uređena internim aktima sudova. Tako su Pravilnik o anonimizaciji do sada usvojili Vrhovni kasacioni sud i Apelacioni sud, dok takve pravilnike nemaju Tužilaštvo za ratne zločine i Viši sud u Beogradu. Oni zasnivaju anonimizaciju na svom tumačenju zakona, pa se imena žrtava prekomerno anonimizuju¹⁵, zbog čega je zainteresovana javnost često prinuđena da se za informacije koje nedostaju obrati Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

12 Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudoniminizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama, Opšta sednica Vrhovnog kasacionog suda održana 20.12.2016. godine.

13 Izveštaj o suđenjima za ratne zločine 2016, FHP, dostupan [ovde](#), pristupljeno 5. jula 2017. godine.

14 Ibid, str. 13.

15 Izveštaj o suđenjima za ratne zločine 2016, FHP, dostupan [ovde](#), pristupljeno 5. jula 2017. godine.

Rad Poverenika za informacije od javnog značaja

Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja propisuje da svako ima pravo da mu bude saopšteno da li organ vlasti poseduje određenu informaciju od javnog značaja i da se takva informacija od javnog značaja učini dostupnim javnosti. Zakon propisuje i da se informacije izuzetno mogu podvрci ograničenjima propisanim zakonom, ako je to neophodno radi zaštite od ozbiljnije povrede pretežnjeg interesa zasnovanog na Ustavu i zakonu. Istovremeno, Zakon propisuje da se nijedna odredba ovog zakona ne sme tumačiti na način koji bi doveo do ukidanja nekog prava koje ovaj zakon priznaje ili do njegovog ograničenja u većoj meri od one koju on propisuje.¹⁶

U pogledu anonimizacije presuda, Poverenik za informacije od javnog značaja zauzeo je stanovište da se imena i prezimena optuženih za ratne zločine ne anonimizuju, jer je u javnom interesu da se ti podaci znaju. Međutim, kada su u pitanju imena i prezimena žrtava, Poverenik smatra da bi se njihovim objavlјivanjem ozbiljno ugrozilo njihovo pravo na privatnost. Ovakav stav nije u skladu sa interesom javnosti da zna sve činjenice o počinjenim ratnim zločinima, što uključuje i ko su bile žrtve. Štaviše, ova pozicija je u suprotnosti sa dugogodišnjim stremljenjem žrtava da njihovo stradanje bude javno priznato.

Primer: predmet Srebrenica-Branjevo

Viši sud u Beogradu (Odeljenje za ratne zločine Spk.Po2 br. 1/2016), dana 27.01.2016. godine doneo je presudu u kojoj se prihvata sporazum o priznanju krivičnog dela Kto br. 1/16-Sk.br. 1/16 od 22.01.2016. godine, zaključen između Tužilaštva za ratne zločine i optuženog Brane Gojkovića. Gojković je priznao da je kao pripadnik 10. diverzantskog odreda Vojske Republike Srpske, 16. jula 1995. godine, na ekonomiji Branjevo učestvovao u streljanju zarobljenih Srebreničana. Pored izvršene anonimizacije ličnih podataka okrivljenog, izvršena je i anonimizacija imena i prezimena saizvršilaca. Pritom, imena saizvršilaca su javno vidljiva u optužnici, saizvršioci su pravosnažno osuđeni, a njihova imena navedena su i u presudama Haškog tribunala i Suda Bosne i Hercegovine, sa kojima je šira javnost već ranije upoznata putem sredstava javnog informisanja. Takođe se te presude mogu naći i na zvaničnim sajtovima ova dva suda. Time je Viši sud u Beogradu prekršio Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, jer prema istom „zaštitu ne uživaju podaci koji su dostupni svakome i objavljeni u javnim glasilima“. Zašto se onda vrši anonimizacija njihovih imena u presudi?¹⁷

16 Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, *Sl. glasnik RS* br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010.

17 Videti sudsку dokumentaciju iz predmeta *Srebrenica–Branjevo*, dostupna [ovde](#), pristupljeno 5. jula 2017. godine.

као припадник 10. Диверзантског одреда ВРС, кршећи правила међународног права и то члан 3. ст. 1. тачка Ia IV Женевске конвенције о заштити грађанских лица за време рата од 12.08.1949. године, ратификоване од Народне скупштине ФНРЈ ("Сл. Лист ФНРЈ" бр. 24/50) и противно члану 4. став 1. и став 2. тачка а) и члану 13. II Допунског протокола уз ову Конвенцију,

Заједно са другим припадницима истог одреда, [REDACTED]
осуђеним пред МКТЈ у Хагу, [REDACTED]
[REDACTED] и [REDACTED] против којих се због истог
догађаја пред Судом Босне и Херцеговине води поступак по оптужници, [REDACTED]
[REDACTED] са којим је Тужилаштво БиХ у вези истог догађаја склопило Споразум о
признању кривице и [REDACTED] против кога Тужилаштво БиХ
води истрагу у вези истог догађаја, извршио убиство више стотина заробљених

Zaključak

Sećanje na žrtve genocida u Srebrenici obeležava se 11. jula 2017. godine. Tog dana se ukopavaju posmrtni ostaci žrtava koje su identifikovane tokom prethodnih godinu dana, a javnost se na razne načine informiše o činjenicama koje su utvrđene o počiniocima i žrtvama. Masakr u Srebrenici koji je trajao u periodu od 11. jula do avgusta 1995. godine, još uvek zahteva odgovore na pitanja – zašto se to dogodilo i koga je odgovoran? Odgovornost, posle 22. godine, izgleda tako da je presuda za zločin u Srebrenici prekomerno anonimizovana kako bi se sakrila imena pravosnažno osuđenih saizvršilaca ovog zločina. Da li se donošenjem anonimizovanih presuda

može ostvariti „kruna sudijskog rada“¹⁸? Šta žrtve Srebrenice, javnost i mediji dobijaju prekomernom anonimizacijom? Dobijaju dokumente koji su nečitljivi, i koji onemogućavaju saznanje činjenica o počinjenim zločinima, počiniocima i žrtvama. Prekomernom anonimizacijom krše se i „principi UN za borbu protiv nekažnjivosti koji utvrđuju da svi ljudi imaju neotuđivo pravo da znaju istinu o zločinima koji su počinjeni i okolnostima koji su do njih dovele“¹⁹, organizacije čija je članica i Srbija.

18 Miodrag Majić, „Veštine pisanja prvostepene krivične presude“, Službeni glasnik, Beograd, 2016, str. 11.

19 Izveštaj o suđenjima za ratne zločine 2016, FHP, dostupno [ovde](#), pristupljeno 5. jula 2017. godine.

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12
11000 Beograd, Srbija

Tel: +381-11-3349-600
+381-11-3349-766
+381-63-210-536

e-mail: office@hlc-rdc.org
www.hlc-rdc.org

Društvene mreže:

- @FPHPLC #towardsJUSTICE
- fond.za.humanitarno.pravo
- Fond za humanitarno pravo

